

УДК 378.09:069

НАТАЛІЯ ПУСЕПІНА
(Полтава)

ХАРАКТЕРИСТИКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Досліджено результативність процесу підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи засобами музейно-педагогічної діяльності, проаналізовано поетапне зростання якісних і кількісних показників у експериментальних групах.

Ключові слова: майбутній учитель, музейно-педагогічна діяльність, виховна робота, музейно-педагогічна компетенція.

Вітчизняна педагогічна думка в умовах багатобарвності й складності соціально-виховного простору характеризується появою інноваційних підходів у поєднанні з багатими традиціями і досвідом українського народу, переосмисленням, здавалося б, усталених теорій, переоцінкою звичних ідей і соціально-педагогічних практик. У цьому контексті особливе значення надається оновленню і збагаченню засобів підготовки вчителя до виховної роботи в загальноосвітній школі.

У тематичному полі сучасних досліджень із проблем підготовки вчителя до виховної роботи найчіткіше, як актуальні, нами визначено такі напрями: 1) мета виховання та особистісно орієнтоване його здійснення на основі суб'єкт-суб'єктних відносин учителів і учнів (І. Бех, А. Бойко, Н. Дем'яненко, Л. Кравченко, В. Кремень, І. Мар'єнко, О. Сухомлинська, Г. Троцько та ін.); 2) наповнення виховання етнотрадицієзнавчим змістом і сучасними досягненнями педагогічної науки й практики (А. Алексюк, Н. Кичук, В. Кузь, Н. Кузьміна, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, Г. Шах та ін.); 3) оптимальне поєднання у підготовці до виховної роботи педагогічної теорії і практики, навчальної і наукової діяльності, внутрішньої і зовнішньої взаємодії із соціумом (О. Абдулліна, В. Євдокимов, С. Золотухіна, В. Кан-Калик, Л. Кондратова, Л. Нечепоренко, О. Савченко та ін.); 4) використання творчого доробку видатних педагогів: Г. Ващенко, В. Верховинця, А. Макаренка, В. Сухомлинського та ін. (М. Антонєць, В. Бобрицька, А. Бойко, В. Борисов, Л. Гордін, С. Карпенчук, О. Сухомлинська та ін.). Провідну роль у реалізації цих напрямів покликана відіграти педагогічно обґрунтована діяльність музеїв і

музейних комплексів різних профілів, оскільки їх діяльність має вирішувати завдання духовного наповнення внутрішнього світу дитини, збагачення національної аксіосфери й загальнокультурного досвіду, недопущення нівелювання і розчинення національного в уселюдських досягненнях.

Водночас, вивчення сучасного стану взаємодії музеїв і педагогічних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації у підготовці вчителя показує, що остання спрямовується, в основному, на майбутнього педагога як носія знань, а не культури, і переважно на студентів певних факультетів — історичного, географічного, природничого тощо, й базується на загальновідомих вихідних положеннях музеєзнавства [2]. Таким чином, соціальна значущість проблеми, потреби використання педагогічного потенціалу музеїв та недостатня її розробленість зумовили актуальність і доцільність дослідження.

Метою статті є аналіз результативності процесу підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах засобами музейно-педагогічної діяльності.

Об'єкт дослідження — процес підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах засобами музейно-педагогічної діяльності. Предмет — якісний і кількісний аналіз процесу підготовки.

Підготовка майбутнього вчителя до виховної роботи засобами музейно-педагогічної діяльності, як свідчить практичний досвід її здійснення, становить єдність трьох послідовних і взаємозумовлених етапів: 1) діагностико-підготовчого; 2) прагматично-діяльнісного і 3) креативно-узагальнювального. Їх логічна послідовність забезпечує пізнавальну активність майбутнього вчителя у галузі застосування музейно-педагогічних засобів у виховній роботі у напрямі від теорії до практики, від первинного ознайомлення із загальними засадами реалізації потенціалу музею — до музейно-педагогічної компетенції.

Метою підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах засобами музейно-педагогічної діяльності є формування професійної готовності забезпечувати досягнення мети виховання засобами музейно-педагогічної діяльності.

У відповідності до мети поставлено такі завдання:

- 1) реалізувати освітньо-виховний і науково-дослідницький потенціал музею у процесі формування особистості майбутнього вчителя;
- 2) забезпечити єдність виховання, навчання і розвитку особистості педагога в умовах спеціально організованого музейного середовища;
- 3) сформувати професійно спрямовану музейно-педагогічну компетенцію вчителя.

Поняття «музейно-педагогічна компетенція» визначаємо як диференційовано-інтегровану професійну якість на основі теоретичних знань, практичних умінь і навичок, значущих особистісних рис та досвіду, що забезпечує ефективне використання музейного потенціалу у виховальній взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу.

На основі наукового вивчення й систематизації найважливіших принципів виховного та музейно-педагогічного процесу, вважаємо за доцільне на кожному з етапів підготовки керуватися комплексом принципів, які забезпечують оптимальну реалізацію мети і завдань підготовки вчителя до виховної роботи: суб'єктності, гуманізації, цілісності, стимулювання до само-

виховання, актуальності, опори на позитивне, поєднання теорії і практики, самостійного вибору, культуровідповідності, систематичності, наступності, доступності, наочності, науковості.

Практична перевірка ефективності розробленої організаційно-функціональної моделі підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи засобами музейно-педагогічної діяльності [3, с. 149-154] здійснювалася у процесі цілеспрямованого конструювання передового педагогічного досвіду, який визначаємо основним комплексним методом нашого дослідження [1, с. 63]. Ця робота відповідала вимозі глибокого якісного і кількісного аналізу показників розвитку досліджуваного явища на діагностико-підготовчому, прагматично-діяльнісному та креативно-узагальнювальному етапах підготовки, передбачала створення таких організаційно-педагогічних умов: наявність внутрішніх і зовнішніх суб'єкт-суб'єктних відносин; єдність урочної, позакласної і позашкільної, аудиторної і позааудиторної виховної діяльності; створення спеціально організованого музейно-педагогічного середовища (кімната-музей Г. Ващенка); вивчення спеціального елективного навчального курсу „Музейно-педагогічна діяльність як комплекс засобів підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи у загальноосвітній школі”, розробленого для студентів експериментальних груп та інтеграцію елементів музейно-педагогічної діяльності до змісту загальноосвітніх і фахових професійно-педагогічних дисциплін (методичні рекомендації до предметів і педагогічної практики, діяльність творчої групи студентів).

Для вивчення динаміки процесу підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи засобами музейно-педагогічної діяльності, а також інтерпретації кількісних даних у ході експериментальної перевірки у відповідності до обґрунтованих критеріїв (мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, рефлексивно-оцінювальний), показників (розуміння, особистісне зацікавлення реалізацією музейного потенціалу у вихованні; пізнавальна активність, наявність та використання методичних прийомів і засобів музейно-педагогічної діяльності; самооцінка тощо), рівнів (критичний, задовільний, достатній, оптимальний) сформованості музейно-педагогічної компетенції розроблено і впроваджено діагностичний тест, який дає можливість диференціювати ступінь мотивації, когнітивно-діялісну сферу й адекватність самооцінки власних можливостей майбутніх учителів у галузі виховної роботи, а також комплексно й об'єктивно оцінити їх музейно-педагогічну компетенцію та її рівні як узагальненого критерію.

У відповідності до потреби аналізу результативності процесу підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи засобами музейно-педагогічної діяльності упровадження результатів цілеспрямованого конструювання передового педагогічного досвіду здійснювалося в такій послідовності: 1) попереднє констатувальне дослідження; 2) формувальне дослідження у відповідності до розроблених етапів педагогічного процесу підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи засобами музейно-педагогічної діяльності; 3) проміжне діагностування за підсумками кожного з етапів і підсумкове дослідження результативності процесу підготовки; 4) узагальнення одержаних даних і їх якісна інтерпретація.

Дослідною роботою було охоплено 619 студентів та 20 викладачів Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Коро-

ленка, Ніжинського державного університету імені М. Гоголя, Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Г. Сковороди. До складу експериментальних груп уходили студенти ПНПУ імені В. Г. Короленка, оскільки змістом формувального експерименту, було перш за все, створення кімнати-музею Григорія Ващенко. До контрольних, окрім названого вишу, студенти Ніжинського державного університету імені М. Гоголя та Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Г.Сковороди. Передовий досвід конструювався лише в процесі підготовки до виховної діяльності студентів Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

За підсумками етапів процесу підготовки майбутніх учителів до виховної роботи засобами музейно-педагогічної діяльності їх музейно-педагогічна компетенція у середньому зростає на діагностико-підготовчому етапі в експериментальних групах на 18,3 %, у контрольних — тільки на 4,7 %, на прагматично-діяльнісному, відповідно, — на 15,1 та 4,9 %, на креативно-узагальнювальному — на 6,8 та 2,2 %. Виявлено у результаті порівняння узагальнених даних експерименту зростання оптимального рівня сформованості музейно-педагогічної компетенції в експериментальних групах до 24,1 %, а в контрольних — до 7,7 %; достатнього рівня — відповідно на 16,1 і 4,1 %; зафіксовано зменшення задовільного рівня на 24,2 % в експериментальних групах, та на 5,2 % — в контрольних; критичного рівня — відповідно на 16,0 і 6,6 % (таблиця 1).

Таблиця 1

*Узагальнені дані дослідження процесу (його етапів)
підготовки майбутніх учителів до виховної роботи у загальноосвітніх
навчальних закладах (%)*

Музейно-педагогічна компетенція та її рівні	Кількість студентів					
	Експериментальні групи (307 студентів)			Контрольні групи (312 студентів)		
	Дані констатувального дослідження	Дані формувального дослідження	Приріст	Констатувальні дані	Контрольні дані	Приріст
Етапи процесу підготовки						
Діагностико-підготовчий (I–II курси)						
Оптимальний	—	9,1	+ 9,1	—	2,9	+ 2,9
Достатній	28,9	38,1	+ 9,2	29,2	31,0	+1,8
Задовільний	51,2	38,8	– 12,4	51,0	48,1	– 2,9
Критичний	19,9	14,0	– 5,9	19,8	18,0	– 1,8
Середній показник			+ 18,3			+ 4,7
Прагматично-діяльнісний (III–IV курси)						
Оптимальний	9,1	21,2	+ 12,1	2,9	6,7	+ 3,8
Достатній	38,1	41,1	+ 3,0	31,0	32,1	+ 1,1
Задовільний	38,8	30,9	– 7,9	48,1	47,1	– 1,0

Продовження таблиці 1

Критичний	14,0	6,8	- 7,2	18,0	14,1	- 3,9
Середній показник			+ 15,1			+ 4,9
Креативно-узагальнювальний (V-VI курси)						
Оптимальний	21,2	24,1	+ 2,9	6,7	7,7	+ 1,0
Достатній	41,1	45,0	+ 3,9	32,1	33,3	+ 1,2
Задовільний	30,9	27,0	- 3,9	47,1	45,8	- 1,3
Критичний	6,8	3,9	- 2,9	14,1	13,2	- 0,9
Середній показник			+ 6,8			+ 2,2

Таким чином, перевірка ефективності процесу підготовки виявила, що цілеспрямовано сконструйований досвід музейно-педагогічної діяльності у межах дослідження забезпечив єдність педагогічної теорії і шкільної практики у підготовці майбутнього вчителя до виховної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах. Це підтверджується одержаними у якісному та кількісному значенні показниками динаміки поетапного зростання підготовки майбутніх учителів у експериментальних групах, що свідчить про вірогідність одержаних даних, досягнення мети і доводить доцільність дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко А.Н. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації / А.М. Бойко. – К. : ІЗМН, 1996. – 232 с.
2. Інструктивно-методичні матеріали з педагогічної практики студентів філологічного факультету (I-V курси) : навч.-метод. посіб. / [за заг. ред. Н.І. Тарасової] / Полтавський державний педагогічний ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2003. – 68 с.
3. Пусепліна Н.М. Організаційно-функціональна модель підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи засобами музейно-педагогічної діяльності / Н.М. Пусепліна // Збірник наукових праць ПДПУ ім. В.Г. Короленка. – Серія «Педагогічні науки». – Вип. 6 (64) – Полтава, 2008. – С. 149-154.

НАТАЛЬЯ ПУСЕПЛИНА

ХАРАКТЕРИСТИКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПРОЦЕСА ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ К ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЕ СРЕДСТВАМИ МУЗЕЙНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Исследована результативность процесса подготовки будущего учителя к воспитательной работе средствами музейно-педагогической деятельности, проанализирован поэтапный рост качественных и количественных показателей экспериментальных групп.

Ключевые слова: будущий учитель, музейно-педагогическая деятельность, воспитательная работа, музейно-педагогическая компетенция.

NATALIA PUSEPLINA

DESCRIPTION OF EFFECTIVENESS OF THE PROCESS OF PREPARATIONS OF A FUTURE TEACHER TO UPBRINGING WORK BY FACILITIES OF MUSEUM-PEDAGOGICAL ACTIVITY

Effectiveness of the process of preparation of a future teacher to upbringing work by facilities of museum-pedagogical activity is investigated, the stage-by-stage increase of quality and quantitative indexes in experimental groups is analysed.

Keywords: future teacher, museum-pedagogical activity, upbringing work, museum-pedagogical competence.

Одержано 28.04.2010, рекомендовано до друку 12.05.2010.

УДК 378.091.279.7:17.023.36

ТЕТЯНА ІСАЄНКО
(Полтава)

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Розглянуто критерії оцінювання рівня моральної культури курсантів вищих військових навчальних закладів у контексті підготовки до майбутньої професії.

Ключові слова: курсанти, критерій, показник, рівень моральної вихованості, моральна зрілість, моральна культура.

Моральна культура майбутнього фахівця – це якісна характеристика його розвитку та моральної зрілості, ступінь засвоєння моральних норм, правил і їх реалізація у вчинках; такий рівень оволодіння гуманістичними цінностями, коли вони набувають особистісного змісту, перетворюються у мотив поведінки.

Одним із найважливіших питань дослідно-експериментальної роботи стала розробка й апробація критеріїв і показників, що дозволяють оцінити рівень розвитку педагогічного явища, для своєчасного внесення необхідних корективів у методику впровадження колективної програми заходів педагогічного впливу, спрямованих на виховання моральної культури курсантів.

Оскільки моральна культура формується в процесі морального виховання і є кінцевим його результатом, це дає нам можливість вважати поняття “моральна культура” і “моральна вихованість” у деякій мірі синонімічними. У результаті аналізу наукових досліджень ми дійшли висновку про те, що пошуки науково обґрунтованих рекомендацій щодо виявлення та визначення рівнів та критеріїв моральної вихованості особистості поступово розширюються. До цієї проблеми зверталися І.Д. Бех, Б.П. Бітінас, О.С. Богданова, О.В. Бондаревська, В.М. Гриньова, Б.С. Кобзар, І.С. Мар’єнко, М.І. Монахов, Н.О. Репа, Ю.Є. Субачов, Б.Д. Фролов, М.І. Шилова.

Цікавими для нашого дослідження є підходи вчених до визначення рівнів моральної вихованості. Так, І.Д. Бех пропонує під рівнем моральної ви-